

Copertă: *Ionuț Ardeleanu-Paici*

Tehnoredactor: *Rodica Boacă*

Secretar de redacție: *Paulina Lămășanu*

© 2018 Editura Paideia
Str. Tudor Arghezi nr. 15, sector 2
București, România
tel.: 021.316.82.10
e-mail: office@paideia.ro
www.paideia.ro
www.cadourialese.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CRISTIAN, ALEXANDRU

Noua utopie / Alexandru Cristian, Paul-Claudiu Cotîrleț. -

București : Paideia, 2018

Conține bibliografie

ISBN 978-606-748-273-7

I. Cotîrleț, Paul Claudiu

94

**Alexandru
Cristian**

**Paul-Claudiu
Cotîrleț**

NOUA UTOPIE

paideia

București, 2018

CUPRINS

Desfășurând harta lumii.....	9
Capitolul 1. Utopie sau realitate	11
<i>1.1. Istorie și utopie</i>	<i>16</i>
Capitolul 2 . Utopiile contemporane.....	23
<i>2.1. Desenând harta lumii după Războiul Rece</i>	<i>23</i>
2.1.1. O nouă așezare geopolitică după anul 1989	24
2.1.1.1. Sfârșitul bipolarității	25
2.1.1.2. Era multipolară și interdependentă	28
2.1.1.3. Noile utopii după sfârșitul Războiului Rece – Teoria păcii democratice și teoriile concurente.....	33
2.1.1.4. Fenomenul globalizării și implicațiile acestuia asupra societății internaționale.....	38
2.1.2. Transformarea lumii după atacul de la 11 septembrie 2001	41
2.1.2.1. Un mediu de securitate anarhic	42
2.1.2.2. Terorismul – un flagel al lumii moderne	44
2.1.2.3. Spre o geopolitică a haosului?	47
2.1.2.4. Geopolitică sau geostrategie? Un model de analiză a spațiului internațional de securitate	50

Capitolul 3. Lumea paradigmatică – o altfel de utopie	53
3.1. <i>Conceptul științific de paradigmă</i>	53
3.2. <i>Definirea paradigmei securității.....</i>	55
3.3. <i>Schimbarea paradigmelor în mediul internațional de securitate.....</i>	57
3.3.1. <i>Abordarea constructivistă a securității</i>	57
3.3.2. <i>Curente marxiste în sistemul internațional – teoria sistemului mondial și teoria dependenței</i>	59
3.3.3. <i>Societatea riscului – abordare a securității moderne ..</i>	64
3.4. <i>Perspective asupra sistemului internațional de securitate – dileme preparadigmatiche</i>	65
3.5. <i>O interpretare filosofică a securității.....</i>	68
3.6. <i>Noile utopii ale mediului internațional de securitate</i>	70
3.6.1. <i>Un nou mediu de securitate</i>	70
3.7. <i>Viitorul securității – o utopie greu de explicat</i>	73
3.7.1. <i>Postmodernismul sau deconstrucția securității</i>	73
3.7.2. <i>Neorealismul sau înfruntarea marilor puteri</i>	76
3.7.3. <i>Teoria procesual organică a securității – neomarxism și știință.....</i>	80
Utopia noastră sau despre statul senzorial	83
Bibliografie	89

Desfășurând harta lumii

Istoria și geografia sunt lecții pe care omenirea le-a învățat, dar nu le-a respectat. Adesea surprinzătoare, istoria ne oferă exemple de măreție și de uimitor declin. Geografia ne arată cum se pot dezvolta popoarele lumii dacă sunt ajutate de mediul înconjurător. Studiarea acestor lecții ne oferă un paradox. State cu o istorie bogată, dar cu o geografie dezavantajoasă, au devenit mari puteri economice și tehnologice – un exemplu clasic este Japonia. State cu o istorie și cu o civilizație nu atât de bogate sunt exemple de prosperitate datorate unei geografii avantajoase – Arabia Saudită sau Emiratele Arabe Unite. Un singur stat a putut să înmănuncheze aceste lecții și să devină cea mai mare putere cunoscută a lumii – Statele Unite ale Americii. Stat cu un destin manifest și cu o dorință de a arăta lumii că libertatea este cel mai de preț lucru.

Am desfășurat harta lumii și am rămas uluiți de ceea ce am observat. Regiuni pline de resurse care se afundă într-o subdezvoltare uluitoare – Africa, Rusia și America Latină – și regiuni cu resurse puține și cu o dezvoltare impresionantă – Japonia, Germania, China și, într-o anumită măsură, Statele Unite ale Americii.

Dacă nu ne putem alege geografia, putem măcar să ne facem istoria. După acest dicton s-au condus multe state care și-au dorit

să atingă un nivel înalt de civilizație. Totuși, de ce acest clivaj? O sumedenie de răspunsuri ne vin în minte: model cultural, arhetip civilizațional, dorința de a se dezvolta.

Toate aceste state au trăit în realitatea pe care și-au creat-o, dar și în utopia la care au visat. Lumea este condusă de vise și speranțe, refuzând realitatea. Expansiunea islamului este paradigma utopică a mântuirii tuturor, expansiunea capitalistă este utopia dezvoltării lumii și avansului civilizației, iar utopia democratică este dorința ascunsă a omului de a fi egal cu toți ceilalți. Toate aceste utopii formează din actuala lume în care trăim o lume conflictuală, o lume avidă de resurse, o lume în care puterea este mai importantă decât modelul civilizațional.

Am denumit această carte *Noua Utopie* după ce am deschis cartea de istorie a lumii și am desfășurat harta lumii, realizând că fiecare popor și-a format propriul său vis. Conflictul izbucnit în lume a fost declanșat de reala dorință a fiecărui popor de a-și exprima liber propriul vis. Fiecare vis s-a întâlnit cu alt vis și așa a ieșit o realitate deformată, în care popoarele lumii, cu structură bio-genetică asemănătoare, au intrat într-un conflict fratricid, care modelează această lume în care trăim.

Când scriem aceste rânduri o serie de evenimente ne-au demonstrat că utopia globalistă a lumii este desuetă și că se revine la o nouă eră a naționalismelor. De ce am numit aceste idei filosofice, politice și morale – utopii? Pentru că niciuna dintre aceste idei nu poate exprima, în mod real și concret, dimensiunea realității în care trăim.

Alexandru Cristian
și
Paul-Claudiu Cofirleț

Capitolul 1 Utopie sau realitate

Sensul Istoriei este timpul care se scurge și care modelează civilizații și culturi. Mulți filosofi au îndrăznit să afirme că Istoria are un sens, o teleologie greu de pătruns. În opinia mea, Istoria a fost un mănuchi de vise împletite pe realități. Au existat popoare care au apărut pe scena Istoriei, dar care au și dispărut. Au existat orașe care au creat imperii. În Istorie totul este posibil, hazardul și neașteptatul sunt două elemente centrale ale Istoriei.

Utopia a fost un vis pe care omul și comunitatea din care făcea parte și l-au permis cu lejeritate și cu o imensă curiozitate. Utopia este un concept, o direcție socială sau un simplu gen literar, sunt întrebări pe care oamenii le-au ridicat de-a lungul istoriei.

Cuvântul utopie provine din greaca veche și are două origini semantice. Prima origine este *ou topos*, care înseamnă o regiune care nu se găsește niciunde. A doua origine stă în *Eu Topos*, care se traduce ca regiunea binelui.¹ Principalele trăsături ale utopiei sunt masificarea, colectivismul și conducerea centralizată.²

¹ Popescu, Dan, „Utopie – Cetatea cu vise și speranțe”, p. 35, disponibil la store.ectap.ro/articole/15.pdf, accesat la data de 27 octombrie, 2016.

² Irimaș, Eugenia, „Utopia contemporană între neo-liberalism și globalism”, „Philologica Jassyensia”, An X, Nr. 1 (19), 2014, Supli-

Primele utopii ale omenirii au avut un rol de critică și de evidențiere a lacunelor societăților din anumite perioade istorice.

Thomas Morus, cel care a popularizat cuvântul utopie, prin celebra sa lucrare *Utopia*, publicată în anul 1516, a criticat societatea engleză a secolului al XV-lea.

De-a lungul timpului au urmat o serie întreagă de utopii. Marea epocă a utopiilor a fost Franța secolului al XVIII-lea. Între anii 1700-1789, în Franța s-au scris peste 150 de proiecte utopice sau asemănătoare utopiei.³ Eferescența din perioada Iluminismului a fost o caracteristică a stării de fapt de la începutul nașterii lumii moderne. Atunci lumea își căuta modele, resuscitând modele utopice mai vechi sau creând, pe baza acestora, unele noi.

Jean-Jacques Rousseau afirma că omul este bun de la natură, dar societatea și mediul înconjurător îl pervertesc. În *Contractul Social*, Rousseau afirma că numai un popor de zei se putea guverna în mod democratic. Neîncrederea în societatea ce se năștea a făcut din Rousseau un filosof care a emis idei ce au bulversat secolele ce au urmat, fiind văzut adesea de unii ca un precursor al gândirii comuniste, iar de către alții chiar al gândirii totalitariste.

Toate marile utopii au ca punct de pornire și de analiză a societății proprietatea. În viziunea gânditorilor, proprietatea privată este izvorul nemulțumirilor și al inegalităților. În genere, proiectele utopice seamănă periculos de mult cu experimentele totalitare ale secolului al XX-lea.

Ridicăm o primă întrebare, și anume: Utopia este un proiect de gândire periculos pentru societatea umană? În viziunile utopice, omul trebuie să se apropie de starea sa naturală, nealterată de lumea modernă în care a pătruns. Utopia este un proiect care, în esență,

ment, pp. 703-714, disponibil la www.philologica-jassyensia.ro/upload/X_1supl_IRIMIAS.pdf, accesat la data de 28 octombrie 2016, p. 704.

³ *Ibidem*.

dorește Binele. Dar Binele afirmat în teorie este diferit de Binele pus în practică.

Practicarea Binelui la nivel societal va produce nefericire și o mai mare inechitate. Să luăm, spre exemplu, o utopie în care toată lumea trebuie să fie perfect egală. Oamenii au aceleași haine, aceleași case, citesc aceleași cărți, au aceleași porturi. O uniformizare totală. Va produce aceasta o mare nefericire? Numai gândul acesta ne înfioară și ne face să afirmăm că acesta nu este un vis, ci un veritabil coșmar.

Socialiștii utopici ai secolului al XIX-lea, Henri de Saint-Simon, Charles Fourier, Robert Owen, Theodor Diamant (inițiatorul primului proiect utopic din istoria României – falansterul de la Scăieni sau Societatea Agronomică și Manufacturieră, în anul 1835) au mers pe ideea lui Jean-Jacques Rousseau și au afirmat că omul este modelat de mediul înconjurător.⁴

Foarte mulți filosofi și gânditori au ridicat problema om-mediului. Cine influențează pe cine. *Relația omului cu mediul este o relație de dublă influențare*. Omul se adaptează unui mediu ostil și încearcă să-l modeleze. Odată cu trecerea timpului, omul poate influența mediul prin proiectele sale de dezvoltare. Această ultimă influențare s-a produs începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când omul a putut interveni decisiv în modelarea mediului înconjurător. Toată istoria lumii ne prezintă această relație care nu se va sfârși din cauza acestei lupte între natură și om.

Utopia este o realitate sau un proiect ce poate deveni realitate, ne întrebăm adesea. Este un gen literar, o reflecție filosofică, un plan bine stabilit (planurile de dezvoltare durabilă sunt o nouă utopie, care a reușit parțial) sau o simplă încercare de a depăși mișcări pe scara timpului, dar și pe scena Istoriei.

⁴ *Ibidem*, p. 39.

S-au scris tomuri încercând explicarea a ceea ce înseamnă cu adevărat utopia. Un lucru este cert, istoria ne-a demonstrat-o... utopia poate deveni realitate. Fără împlinirea utopiei într-un anumit timp sau într-o anumită zonă, acest concept ieșea demult din istorie.

Istoria universală nu este decât o manifestare a Rațiunii, spune Hegel. Când statul va deveni o realitate și o împlinire atunci se produce sfârșitul istoriei universale.⁵

În viziunea lui Hegel, toată istoria este o zbatere pentru afirmarea pe scena istoriei a ideilor și concepțiilor. Este o luptă pentru recunoaștere. La Hegel, istoria este transformarea Spiritului. Spiritul este motorul Istoriei.

Utopia poate împlini dorința a ceea ce trebuie să fie. Utopia poate împrumuta din caracteristicile sale realității, lucru care poate fi dezastruos în istorie. Dezastrul secolului XX a fost faptul că utopia s-a confundat cu ideologia. Paul Ricoeur spunea că utopia și ideologia trebuie să se afle la poli opuși.⁶

De multe ori progresul, emanciparea, dezvoltarea, afirmarea au însemnat pentru societăți atingerea unor stări de mulțumire și chiar de ignorare a cursului istoriei. Cufundarea în progres și uitarea unui sens poate duce la automatizarea societății, la transformarea acesteia într-o mașinărie perfectă, care strivește orice formă de abatere, mai exact la o utopie periculoasă. Așa a fost văzut comunismul după dispariția sa de pe scena istoriei. Fantoma

⁵ Pohoată, Gabriela, „«Rațiunea în istorie» și filosofia statului în viziune hegeliană”, p. 11, disponibil la <http://cogito.ucdc.ro/vol3nr1-martie2011/cog-ro/RATIUNEA%20IN%20ISTORIE%20Gabriela%20Pohoata.pdf>, accesat la data de 27 octombrie 2016, dar și Hegel, Georg Wilhelm, *Prelegeri de Filosofie a Istoriei*, Editura Paralela 45, 2006, p. 12.

⁶ Vezi Ricoeur, Paul, *L'Utopie et l'Idéologie*, Editura Seuil, Paris, 2005, p. 120.

sa mai bântuie mințile și sufletele unor oameni, dornici de dreptate socială și de egalitate perfectă.

Utopia poate fi considerată un motor de schimbare, un vector de inovare. Utopia poate fi privită ca fețe ale lui Ianus. O față bună, care afirmă că utopia este bună și progresistă, apărând omul de vicisitudinile istoriei și de inegalitatea socială. Fața întunecată a răspunsului este modelarea și dorința de a perfecționa omul și societatea în care trăiește, ambele având ca principală trăsătură imperfecțiunea și inegalitatea. Apariția utopiei pe scena istoriei ne-a făcut să înțelegem că perfecțiunea nu este atributul umanității și că acest atribut trebuie lăsat doar lui Dumnezeu.

Devenirea utopiei într-o realitate este visul urât al omenirii. Ideea sau doctrina expusă nu poate fi așezată într-un cadru strâmt și inegal cum este societatea sau nu poate sălășlui în mintea și sufletul omului. Această dualitate, realitate și imaginar, va stăpâni ideea utopică. Imaginarul nu este perfect; acesta poate fi unul creator de veritabili monștri sau de inimaginabile atrocități. Imaginarul nu este nici bun, nici rău; este imaginar, iar rezultatul acestuia nu se poate prevedea. Istoria lumii a fost creată din idei și afirmații, primele au condus popoare celelalte lideri. Imaginarul nu poate fi închistat în clasică bătălie dintre bine și rău, imaginarul este o altă fațetă a realității, o altă lentilă prin care privim evenimentele.

Noua utopie este cea contemporană, cea specifică celei de a doua jumătăți a secolului al XX-lea. Noua utopie se caracterizează prin dorința de a exprima și explica în mod universal ceea ce este particular. Noua utopie este la fel de periculoasă precum precursorii acesteia.

Antiutopia secolului XX este delimitarea strictă dintre utopie și istorie.⁷

În prezent, utopia nu mai este atât de actuală și de frecventabilă din cauza a trei mari factori. Primul factor este legitimitatea rațională

⁷ Irimescu, Eugenia, *op.cit.*, p. 704.